

сплошную обширную территорию, а отдельные небольшие районы Припятского Полесья, Южной Белоруссии, украинского Среднего Приднепровья.

Зарубинецкая культура явилась историческим новообразованием, возникшим на Приднепровье в результате интеграции местных аборигенных праславянских племен с пришлым населением Центральной Европы. Этот процесс отразил суть глобальных социально-экономических изменений эпохи, важнейшим из которых было крушение Скифии в IV—III вв. до н. э. В ходе интеграции местные древнеславянские элементы сохранили свою специфику, на что указывают особенности домостроительства, типология и технология кухонной посуды, многие черты погребального обряда, в то время как европейские элементы постепенно нивелировались.

Зарубинецкая культура явилась субстратом древнеславянской киевской культуры, которая в свою очередь стала основой раннесредневековых славянских культур — колочинской, пеньковской и корчакской. Таким образом зарубинецкая культура представляет собой неотъемлемое звено в цепи славянского этногенеза.

E. V. Maksimov

URGENT PROBLEMS OF STUDIES IN THE ZARUBINETSKAYA CULTURE

Results from studies of the Zarubinskaya culture for recent several decades are considered in the paper. Efforts of many researchers have promoted finding of over 400 settlements and sepulchres of this culture, 70 of them being excavated. Data on about 1200 burials, 150 dwellings, various types of ceramics, tools, adornments have been obtained. Many monographs and papers are devoted to basic issues of the Zarubinskaya problem. The author treats them in his own way. Origin of the culture is referred to the end of the 3d cent. B.C., that is confirmed by the findings of antique amphoras of that time. The culture had existed till the boundary of the 2nd-3d cent. B. C., that is stated by the Roman dinarias, antique ceramics and fibulas. Settlements of this culture occupied separate small regions of the Pripjat Polesie, Southern Byelorussia, Ukrainian Middle Dnieper area, rather than entire vast territory.

The Zarubinskaya culture was a historical new formation originated in the Dnieper area due to integration of local aboriginal ancestor Slavonic tribes with newly come population of Central Europe. That process reflected the essence of global socio-economic changes of the epoch, the most important of which was the ruin of Scythia in the 4th-3d cent. B. C. In the course of integration local ancient Slavonic elements retained their specific character, which was confirmed by the peculiarities of house-building, typology and technology of kitchen utensils, many features of the sepulchral ceremony, while the European elements were gradually leveled.

The Zarubinskaya culture was a substrate of ancient Slavonic Kiev culture which, in its turn, had become the basis of the Early medieval Slavonic cultures: Kolochinskaya, Penkovskaya and Korchakskaya ones. Thus, the Zarubinskaya culture is an integral link in the chain of the Slavonic ethnogenesis.

Одержано 20.04.91

ПРОБЛЕМИ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ У КАРПАТО-ДУНАЙСЬКОМУ БАСЕЙНІ І СТ. ДО Н. Е. — ІІІ СТ. Н. Е.

В. Г. Котигорошко

В статті розглядаються утворення великих етнокультурних областей (костобокська, дакійська, сарматська і римська) в Карпато-Дунайському ареалі римського часу. Важливими факторами в їх формуванні були політичні процеси I—III ст. н. е., по-

в'язані з експансією Риму і міграційними потоками зі сходу та півночі. Розпад утворених етнокультурних областей визначається евакуацією провінції Дакії (274 р.) і гуннською навалою наприкінці IV ст.

Географічне положення Карпато-Дунайського регіону значною мірою визначає історико-культурні процеси, що відбувалися тут на рубежі перших століть нашої ери. Його територія, територія стиків різноетнічних масивів, що знаходилися на різних соціально-економічних рівнях, з давніх часів притягувала міграційні хвилі, що йшли з півдня, заходу та сходу. Це створило досить строкату мозаїку культур, в якій не завжди можна розібратися. Останнє пов'язано з недостатньою вивченістю окремих груп пам'яток та районів, а також з розбіжністю хронологічних побудов. Не зважаючи на це, виявляється і пряма спадкоємність у розвитку окремих археологічних культур, що мали місцеві генетичні корені.

На межі нашої ери Карпатський басейн займали три основні етнічні масиви: північнофракійський (домінуючий), кельтський та іллірійський, природний розвиток яких уривається у зв'язку з експансією Римської держави. Більшість племен потрапляє до складу імперії. Племена найближчої периферії піддаються найсильнішому економічному та політичному утиску, що призводить до прискорення їхнього соціально-економічного розвитку.

Зміна політичної ситуації у I ст. до н. е. пов'язана з об'єднанням на території Трансільванії північнофракійських племен, які утворили до середини I ст. до н. е. міцний гето-дакійський союз під керівництвом Буресті¹. Походи гето-даків у Середню Наддунайщину призводять до загибелі кельтських опідумів та розширення територіальних володінь. Близько 60-х років до нашої ери військо Буресті вдерлося у землі кельтів Середньої Наддунайщини², де, за свідченням Страбона, знищили боїв та таврисків, очолюваних Критасіром³. Після розгрому, яке, не зважаючи на твердження Страбона про всезагальне знищення, не було таким, бої переміщуються у Норікум. Останнє підтверджується Цезарем⁴, який описав облогу боями Нореї у 59—58 рр. до н. е. Про подальше проживання у Північно-Східній Угорщині окремих кельтських груп, що підпали під сильний вплив даків, свідчать археологічні дані та імена кельтів, які прийшли з цього району до Паннонії у перших століттях до нашої ери⁵.

Кордони гето-даків після подій 60 р. до н. е. пролягали до Паннонського Дунаю й далі (по лівому березі ріки), у сучасній Словаччині до Карпатських гір та Тіраса⁶. Повідомлення античного географа підтверджується археологічними матеріалами Словаччини та Східної Угорщини. А. Точик⁷ та З. Візі⁸ відзначають тотожність ліпної кераміки та частини речового інвентаря пам'яток рубежу нашої ери зазначених територій, що одночасні дакійським комплексам Трансільванії. Археологічні дослідження останніх років підтверджують правомірність такого висновку й по відношенню до Верхньотиського регіону. Гето-даки потрапляють у гірські райони Північної та Центральної Словаччини, де беруть активну участь у формуванні пухівської культури (I ст. до н. е.— II ст. н. е.).

Пам'ятки рубежу нашої ери у Північно-Східній частині Карпато-Дунайського ареалу ввійшли до наукового обігу як старожитності

¹ *Grişan J.* Burebista și epoca sa.— Bukurești, 1977.— P. 230—247.

² *Ibid.*— P. 234.

³ *Strabo*, V, 16; VII, 3, 11; VII, 5, 2.

⁴ *Caes.*, I, 5, 4.

⁵ *Szabo M.* A kelták nyamában Magyarországon.— Budapest, 1971.— 01.20.

⁶ *Strabo*, VII, 3, 1.

⁷ *Točík A.* K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopostu // AR.— 1959.— XI—6.— S. 866.

⁸ *Vizy Z.* Die Daker am Gebiet von Undarn. In: A Móra Ferens Múzeum évkönyve.— Szeged, 1970.— T. I.— S. 24—25.

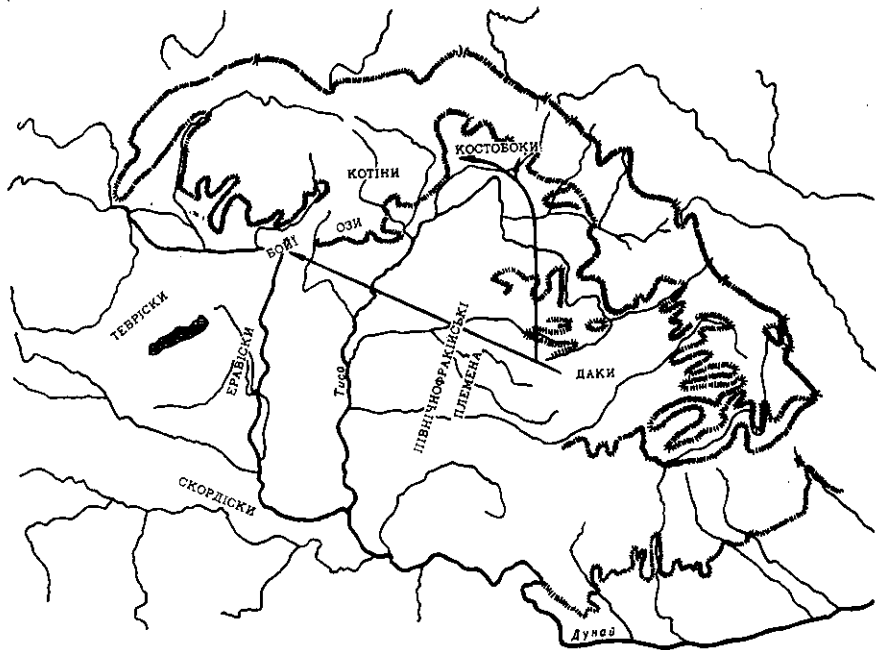

Рис. 1. Карпато-Дунайський басейн у I ст. до н. е.

кельто-дакійського шару, хронологічні межі якого визначені початком I ст. до н. е. — серединою I ст. н. е.⁹

Матеріали розкопок останніх років у Верхньому Потиссі, і насамперед городища Мала Копаня, порівняння їх з писемними джерелами, дозволяють переглянути хронологію так званого кельто-дакійського шару. Правомірніше обмежити цей період 60 р. до н. е.— 106 р. н. е., тобто від розгрому кельтів гето-даками у Середньому Подунав'ї¹⁰ до загибелі Дакії Децебала. Не відповідає ні етнічній, ні культурній атрибуції регіональних пам'яток рубежу нашої ери й сам термін «кельто-дакійський шар» (рис. 1).

Матеріальна культура населення Верхнього Потисся цього періоду характеризується чітко вираженими дакійськими рисами з кельтською ознакою (кераміка, знаряддя праці, виробничі споруди).

Незмінним залишається поховальний обряд, про що свідчать поховання у курганах № 1, 3, 15 Земплінського могильника¹¹, кургані № 4 Стреде над Бодрогом¹², ранній частині Ізького могильника (Іза II), та домобудівництво. Серед кераміки відзначаємо збереження давніх куштановицьких форм.

Зіставлення основних культурних елементів пам'яток Верхнього Потисся на межі нашої ери з ранішими та пізнішими старожитностями регіону дозволяє говорити про формування у межах Верхньотиського регіону культури карпатських курганів, носіїв якої ми ототожнюємо з племенами костобоків. Основу її складали нащадки місцевої північнофракійської куштановицької культури ранньозалізного віку, яка набула сильного кельтського забарвлення в період II — першої половини I ст. до н. е., та споріднені їм дакійські племена Трансільванії, що осіли у регіоні в процесі переселення у північні карпатські райони.

⁹ Тошк А. Оп. cit.— S. 871.

¹⁰ Crisan J. H. Op. cit.— T. 233—238.

¹¹ Benadik B. Obraz doby Latenskej na Slovensku // SA.— 1971.— XIX, 2.— S. 480, 482; Archeologické výskumy a nálezы na Slovensku v roku 1974.— Nitra, 1975.— S. 61.

¹² Budinský-Krička V., Výskum r. 1958 na vrohu Bakhegy v Strede nad Boдрогом // SA.— 1960.— VIII, 1.— S. 217—222.

У II ст., що, ймовірно, пов'язано з останньою фазою дако-римських воєн (105—106 рр.), частина верхньотиського населення пересувається на схід й осідає у верхів'ях Пруту та Серету. У середині III ст. частина носіїв культури карпатських курганів з'являється у Північній Молдові, що фіксується у курганах могильників Гура Секулуй, Немцишор-Браніште, Тирзія, Борзое, в межиріччі Озана й Ришки¹³. Не виключено, що це переміщення пов'язане з походами союзу варварських племен на чолі з карпами (238—247 рр.), в які були втягнуті й носії культури карпатських курганів, на Дакію¹⁴.

Поява у I ст. н. е. в Карпато-Дунайських землях нового етносу пов'язане з переселенням сарматських племен язигів. Згідно з Діоном Касієм¹⁵, сармати вперше переходять Дунай і вдираються до Фракії, де вони були розгромлені Люцієм Руфом у 16 р. до н. е. В середині I ст. н. е. вони вже відомі Плінію¹⁶ та Таціту¹⁷ у межиріччі Тиси та Дунаю (Альфельд), що відповідає й археологічним джерелам¹⁸. А. Мочі, виходячи із повідомлень античних авторів (не називаючи яких), відносить завершення першого етапу заселення Альфельду язигами до першого десятиліття нашої ери¹⁹.

Історія сарматів у Карпатському басейні — є історією їхніх постійних нападів на володіння Риму. Якщо на першому етапі свого перебування у Тисо-Дунайському межиріччі вони слугували буфером між провінцією Паннонія та даками, то починаючи з доби Доміціана активно включаються у боротьбу варварів з імперією, стаючи постійною загрозою на лімесі Нижньої Паннонії.

Внаслідок кількох переселенських хвиль язиги та роксолани поширюють своє панування на всю територію Альфельду та далі на північ, у гирла Кереша та Мароша, проникаючи у II—III ст. на рівнинні області Кришани та Банату. Остання хвиля сарматів накочується на Альфельді в середині IV ст., що призводить до закінчення панування у Тисо-Дунайському межиріччі язигів та роксоланів, які вже не згадуються у писемних джерелах²⁰.

Картографування сарматських старожитностей дозволяє виділити три територіальні групи з найбільшою насиченістю пам'яток: 1) від вигину Дунаю до Тиси; 2) північно-східна гірська частина Угорщини, яка прилягає до лівобережжя Тиси; 3) найбільша, з великою густотою населення, від Дунаю до гирл Кереша та Мароша. Ми вважаємо, що подібна локалізація сарматських пам'яток, можливо, пов'язана з наявністю трьох головних сарматських союзів у межиріччі Дунаю та Тиси.

Незважаючи на певні успіхи у галузі археологічного вивчення сарматів Тисо-Дунайського межиріччя, повідомлення про них неповні. Не завжди обумовлене датування могильників та інвентаря, не відомі сарматські поселення. Все це утруднює проведення етнічної та племінної ідентифікації пам'яток, встановлення взаємовідношень між прийшлим та місцевим населенням.

Згідно сучасній угорській історіографії²¹, перед прибуттям сарматів територія Альфельду була зайнята трьома групами населення: кельтами, поселення котрих розміщалися у головних торговельних пунктах та на транспортних шляхах; даками та степовими народами із сходу, племінна та етнокультурна приналежність яких не уточнюється. Зазначимо, що присутність цих народів слабо простежується і археологічними даними. Зовсім інша картина щодо кельтів і, особливо,

¹³ *Jonită J.* Din istoria și civilizația dacilor liberi.— Iași, 1982.— P. 94, 95.

¹⁴ *Кругликова И. Т.* Дакія в епоху окупації.— М., 1955.— С. 139.

¹⁵ *Cass. Dio* LI, 24, 7.

¹⁶ *Plin.* HN, IV, 80.

¹⁷ *Tac., Ann.*, I, XII, 29, 30.

¹⁸ *Párducz M.* Beiträge zur Geschichte der Sarmaten in Ungarn im II und III Jahrhundert // AAN.— 1956.— VII, 1—4; Vízzy Z. Op. cit.— S. 11.

¹⁹ *Magyarország történeke és magyar történet 1242 — ig.*— Budapest, 1984.— 01.206.

²⁰ *История Венгрии.*— М., 1971.— Т. 1.— С. 64.

²¹ *Magyarország...* 01.194.

даків. Нині відомо цілий ряд пам'яток, що не тільки підтверджують їх присутність у Тисо-Дунайському межиріччі в I—III ст., а й підтверджують постійні контакти із сарматами. На сумісне проживання місцевого та прийшлого населення вказують поховання й присутність на дакійських поселеннях речей та кераміки сарматського типу²².

Значна кількість сарматських племен протягом свого існування у Тисо-Дунайському межиріччі вела кочовий спосіб життя і лише частина сприйняла землеробську культуру та розчинилась серед місцевого етнічного середовища. Сусідами сарматів на сході були численні дакійські племена.

Розквіт гето-дакійської культури, що спостерігається у I ст. до н. е.—I ст. н. е., уривається дако-римськими війнами (101—106 рр.), що завершилися утворенням провінції Дакії, яка протягом майже двох століть являла собою особливий інтерес для імперії, як із стратегічної, так і з економічної точок зору. Частина даків, що не захотіла залишитися під чужоземним пануванням («вільні даки»), переселилася на північ: значна ж кількість населення Дакії піддається романизації. Про силу та глибину цього процесу свідчать зміни матеріальної культури та поховального обряду, де вкорінюються римські елементи. Одним з яскравих прикладів впливу римської культури може бути дако-римський некрополь у Локуштені²³. У зв'язку з переселенням з різних частин імперії колоністів до Дакії у II—III ст. складається досить строката етнічна картина. Племена, що не увійшли до складу Дакії, опинилися у контактній зоні з імперією. Їх подальший розвиток проходив під впливом провінційної культури.

Порівняно стабільне положення Карпато-Дунайського ареалу, яке спостерігається після утворення провінції Дакії, переривається маркоманськими війнами (167—180 рр.), що було сприйнято римлянами як «змова варварів»²⁴. Виникнення військової ситуації, викликане переселенням германських племен з півночі Європи на південь, призвело до етнічних змішень у Карпато-Дунайському ареалі та утворення численного союзу племен. Одним з епізодів цих війн є похід костобоків. Влітку 170 р., подолавши значний шлях від північно-східного кордону Дакії, вони через Балкани вдерлися в Акаїю, де зруйнували відоме святилище Деметри²⁵. Приблизно в цей же час у Верхне Потисся з півночі, обминаючи Карпатські перевали, проникають носії пшеворської культури.

Поява нового етносу визначається керамічними комплексами поселень II—III ст. (Прешів, Педер, Шебастовці, Узлове, Матієве, Оросієве та ін.), де разом із місцевою (переважаючою) існує посуд пшеворського типу, та похованнями у супроводі зброї. До того ж, поряд з типово пшеворськими ґрунтовими похованнями (Ластовці, Кекче, Апа, Арданово та ін.) є й здійснені за обрядом культури карпатських курганів Земплін, (курган № 2²⁶, Лесне²⁷, Братове²⁸).

Звичай поміщати у могили зброю, ключі та замки, згідно В. В. Седову, характерний не для усієї пшеворської культури, а переважно германським племенам Одерського регіону²⁹, звідки населення переміщується на південний схід, у верхів'я Дністра, та на південь, у Верхне Потисся.

Вторгнення з півночі носіїв пшеворської культури, що добре відбите археологічними матеріалами співпадає з писемними джерелами.

²² *Párducz M.* Op. cit.— S. 182; *Vizy Z.* Op. cit.— S. 27—29.

²³ *Popilian G.* Necropola daco-romană de la Lokusteni. Crajova, 1980.

²⁴ *SHA*, Marc., 22, 1.

²⁵ *Кудрявцев О. В.* Вторжение костобоків // ВДИ.— 1950.— № 3.— С. 57.

²⁶ *Kolník T.* Prehľad a stav badania o dobe rimskej a stahovani narodov // SA.— 1971.— XIX, 2.— S. 525.

²⁷ *Budinsky-Krička V.* Vychodoslovenské mohyly // SA.— 1967.— XV — 2.— S. 309—310.

²⁸ *Котигорошко В. Г.* Курган первой половины III в. н. э. у села Братово // СА.— 1979.— № 2.— С. 153—163.

²⁹ *Седов В. В.* Происхождение и ранняя история славян.— М., 1979.— С. 71, 92.

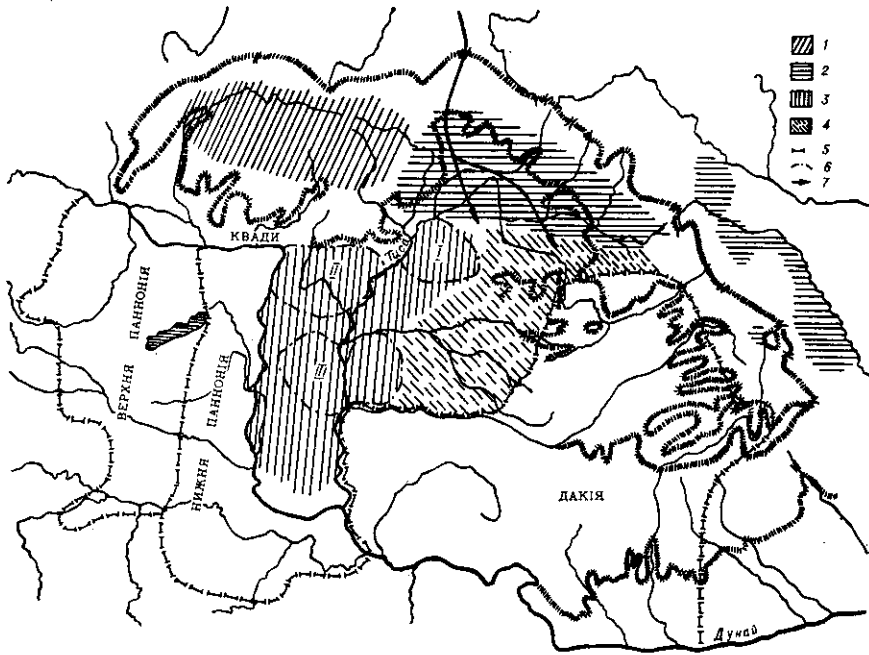

Рис. 2. Карпато-Дунайський басейн у II—III ст. н. е.: 1 — пухівська культура; 2 — культура карпатських курганів; 3 — сармати; 4 — дільні даки; 5 — межі римських провінцій; 6 — межі сарматських груп; 7 — шляхи просування носіїв пшеворської культури.

Маємо на увазі повідомлення Діона Кассія³⁰ та Павсанія (X, 24, 5) про появу вандалів-астингів на північному кордоні Дакії, де вони на рубежі 170—171 рр. розбили костобоків³¹.

Матеріали пам'яток засвідчують сумісне проживання місцевого та прийшлого населення. Не виключено, що частина носіїв пшеворської культури складала племінну аристократію верхньотиського суспільства. На це вказують й поховання Братівського кургана³². Протягом другої половини II — першої половини III ст. спостерігається асиміляція прийшлого населення. Вже у другій половині III ст. майже відсутні елементи пшеворської культури, хоча, як вважає К. Годловський, якісь зв'язки з батьківщиною збереглися³³.

Швидке розчинення носіїв пшеворської культури, з одного боку, свідчить про монолітність та силу верхньотиського етнічного середовища, а з другого — слабкість осілого у регіоні населення. Якщо віднести з довірою до повідомлень Діона Кассія, то останнє можна пояснити розгромом пшеворців-астингів на північному кордоні Дакії одноплемінниками — лакрингами³⁴. Після поразки астинги не тільки не могли панувати у регіоні, як вважав Д. Чаллани³⁵, але навіть не були в змозі лишатися компактною групою.

В подальшому населення Верхнього Потисся та прилеглих районів, опинившись віддалік від головних шляхів пересування народів та арен запеклих сутичок, продовжило свій поступальний розвиток.

³⁰ Cass. Dio, LXXI, 12, 1.

³¹ Кругликова И. Т. Указ. соч.—С. 137; Кудрявцев О. В. Указ. соч.—С. 69.

³² Котигоршко В. Г. Вказ. праця.—С. 162—163.

³³ Godlowski K. «Superiores Barbari» und die Markomannenkriege im Lichte archäologischer Quellen // SA.—1984.—XXXII, 2.—S. 348.

³⁴ Кудрявцев О. В. Костобокі, їх раселеніе и этніческая принадлежность. // Исследования по истории Балкано-Дунайских областей в период Римской империи и статьи по общим проблемам древней истории.—М., 1957.—С. 33.

³⁵ Csallány D. A vandálok régészeti emlékei a Kárpátmedencében (i. n. II—IV század). Руконісь. Архив Ниредьхазского музея им. Андраша Йоши (ВР).—01. 660, 663.

Різке змінення етнополітичних умов на інших карпато-дунайських землях пов'язане з глибокою зовнішньополітичною кризою, яку переживала Римська держава у 50—60-і роки III ст. Імперія вже не могла активно захищати свої дунайські провінції від все нових та нових хвиль варварів зі сходу та півночі. Для кращого захисту дунайського кордону імператор Авреліан у 271 р. евакуює Дакію. Опинившись без захисту, території колишньої провінції та оточуючі області стають легкою здобиччю для різноетнічних племен (рис. 2).

У римський час на території Карпато-Дунайського арсалу виділяються чотири великі культурні області: костобоки (культура карпатських курганів), дакійська (вільні даки), сарматська (языго-роксоланська) та римська (провінція Дакія). Наприкінці III ст. основні землі колишньої провінції займають носії культури Синтана-де-Муреш Черняхів.

Гунська навала, що захлснула наприкінці IV ст. основну частину карпато-дунайських земель, знищила культурні області арсалу. Ними не були захоплені Верхнє Потисся та північні райони дакійської області, розвиток яких у період Великого переселення народів не зовсім ясний через маловивченість старожитностей V ст.

Серед Карпато-Дунайських областей особливо вирізняється костобокська або Верхньотиська область. Її географічне положення — важкодоступність, віддаленість від головних міграційних шляхів — сприяло збереженню головних етнографічних прикмет місцевих племен протягом VI ст. до н. е.— IV ст. н. е. Нині ми можемо досить чітко окреслити кордони Верхньотиської культурної області. Крім того, зроблено попередні начерки періодизації старожитностей регіону I ст. до н. е.— IV ст. н. е., визначено форми господарської діяльності місцевого населення, виділено екологічні зони. Однак цілий ряд питань залишається не з'ясованим. Їхне вирішення потребує комплексного вивчення усього регіону, всебічного аналізу матеріальних та писемних джерел, широкомасштабного дослідження головних пам'яток.

В. Г. Котигоршко

ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССОВ В КАРПАТО-ДУНАЙСКОМ БАССЕЙНЕ I В. ДО Н. Э.— III В. Н. Э.

Этнокультурные процессы, происходившие в Карпато-Дунайском бассейне I в. до н. э.— III в. н. э., были одним из определяющих факторов социально-политического развития арсала. Его территория, территория стыков разнотнических массивов, находившихся на разных социально-экономических уровнях, с древнейших времен притягивала миграционные потоки: с юга, запада и востока. Это создало пеструю мозаику культур, доминирующими элементами которых были северофракийский, кельтский, иллирийский этносы. Большое значение для ускорения социально-экономического развития различных племен арсала имело их насильственное включение в состав Римского государства. К существенным политическим и экономическим изменениям привели походы гето-даков, дако-римские войны, переселение в Карпато-Дунайские земли сарматских племен языгов и роксоланов, вторжение германских племен. Сравнительно стабильное положение Карпато-Дунайского региона наблюдалось после образования провинции Дакии, которое в последствии было прервано маркоманскими войнами (167—180 гг.). Этнополитические процессы приводят к выделению к началу III в. больших культурных областей: костобокская (культура карпатских курганов), дакийская (свободные даки), сарматская (языго-роксоланская) и римская (провинция Дакія). Эвакуация в 274 г. провинции Дакии, а затем гунское нашествие в конце IV в. приводят к распаду культурных областей арсала. На периферии этих событий оказались костобокская и частично дакийская области. В связи с малоизученностью древностей V в. их развитие в период Великого переселения народов освещено недостаточно.

PROBLEMS OF ETHNOCULTURAL PROCESSES IN THE CARPATHIAN-DANUBE BASIN BETWEEN THE 1st CENT. B. C. AND A. D. 3d CENT.

Ethnocultural processes that occurred in the Carpathian-Danube basin between the 1st BC cent. and A. D. 3d cent. were determining factors of the socio-political development of the area. Consisting of joints of different-ethnic massifs at different socio-economic levels, this territory since ancient times attracted the migration flows from south, west and east. It created rather a mixed mosaic of cultures, the North-African, Keltic and Illiric ethnoses being their dominating elements. The forced inclusion of different tribes of the area to the structure of the Roman state was of great significance for acceleration of their socio-economic development. Campaigns of Getae-Dacians, Daco-Roman wars, migration of Sarmatian tribes of Yazygs and Roxsolans to the Carpathian-Danube lands, invasion of German tribes caused essential political and economic changes. Formation of the Dacia province was followed by comparative stabilization of position of the Carpathian-Danube area broken later on by the Marcomannian wars (167-180 years). The ethnopolitical processes promoted the formation of large cultural regions early in the 3th century: Kostobokian (culture of the Carpathian barrows), Dacian (free Dacians), Sarmatian (Yazygo-Roxsolanian) and Roman (the Dacia province). Evacuation of the Dacia province in 274 and then Hunnian invasion at the close of the 4th cent. caused disintegration of the cultural regions of the Area. The Kostobokian and partially Dacian regions were found at periphery of these events. Since the antiquities of the 5th century are scantily explored, their development in the period of the Great migration of peoples is elucidated insufficiently.

Одержано 16.02.90

РОКСОЛАНИ

(пошук археологічних відповідностей)

О. В. Симоненко

Розглядається група сарматських поховань II—I ст. до н. е., що відзначається географічною і типологічною компактністю (концентрація на лівому березі Дніпра, єдиний тип поховальної споруди, північна з відхиленнями орієнтація, певне розміщення та сталий склад інвентаря). Відповідно з даними античних авторів пропонується ототожнення населення, що залишило ці пам'ятки, з роксоланами. Спорідненість цієї групи з подібними пам'ятками Нижнього Дону окреслює територію, що її займали роксолани в II—I ст. до н. е.

Стало, мабуть, традиційним починати будь-яку роботу по сарматах Північного Причорномор'я зауваженням про нез'ясованість питання часу та характеру їх просування на цю територію. Спроби розв'язати його тривають багато років, починаючи з поглядів М. І. Ростовцева і закінчуючи полемікою, що розгорнулася зараз¹.

¹ *Смирнов К. Ф.* Сарматы и утверждение их политического господства в Скифии.— М., 1984.— 182 с.; *Костенко В. И.* Раннесарматский период в истории Северного Причерноморья // ДСП.— Днепропетровск, 1982.— С. 69—75; *Максименко В. Е.* К вопросу о времени установления политического господства сарматов в Северном Причерноморье // Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и средние века.— Ростов-на-Дону, 1986.— С. 36—43; *Полин С. В.* Появление сарматов в Северном Причерноморье по археологическим данным // Хозяйство и культура доклассовых и раннеклассовых обществ.— М., 1986.— С. 116, 117; *Симоненко А. В.* Проникновение сарматов в Северное Причерноморье (о «раннесарматских» погребениях Украины) // Проблемы археологии степной Евразии.— Кемерово, 1987.— Ч. 2.— С. 121—124; *Полин С. В., Симоненко А. В.* «Раннесарматские» погребения Северного Причерноморья // Исследования по археологии Поднепровья.— Днепропетровск, 1990.— С. 76—95.